

PROMJENA KVALIFIKACIJE ORUŽANOG SUKOPA

Dr. sc. Sandra Fabijanić Gagro,
viša asistentica – znanstvena novakinja
Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci

UDK: 341.3
Ur.: 28. travnja 2008.
Pr.: 30. rujna 2008.
Pregledni znanstveni članak

Moderni oružani sukobi kakvi se danas poznaju dijele se u dvije osnovne skupine: međunarodni oružani sukobi, s jedne strane te nemeđunarodni oružani sukobi, s druge. Različiti modaliteti sukoba u praksi dovode do situacija u kojima je ponekad teško povući granicu definiranja i razlikovanja svake od tih vrsta sukoba. Unatoč tomu, što se u međunarodnim dokumentima ne spominju slučajevi spajanja i preklapanja međunarodnih i nemeđunarodnih oružanih sukoba, posebice prerastanje nemeđunarodnog u međunarodni oružani sukob, poznati su i postoje u praksi. U radu se razmatraju sljedeći slučajevi promjene kvalifikacija oružanog sukoba: priznanje ustanika od zakonitih vlasti, uporaba oružane sile Ujedinjenih naroda te oružana intervencija jedne države na području druge.

Ključne riječi: *oružani sukobi, kvalifikacija oružanog sukoba, priznanje ustanika, oružane intervencije.*

I. Uvod

Oružani sukobi jesu realnost čovječanstva – pojava koja je u velikoj mjeri obilježila njegov razvoj. Pratimo taj razvoj od davnih barbarskih sukoba između plemena, klanova, sljedbenika nekog vođe ili drugih prethodnika država, pa sve do današnjih dana, kada postoje razrađena pravila vođenja ratnih operacija i zaštite osoba koje sudjeluju u sukobima, kao i onih koji su neizravno pogođeni ratnim razaranja.

Moderni oružani sukobi današnjice mogu se podijeliti u dvije osnovne skupine: međunarodne i nemeđunarodne oružane sukobe.

Osnova su uređenja međunarodnih oružanih sukoba četiri Ženevske konvencije o zaštiti žrtava rata iz 1949. godine (dalje: Ženevske konvencije) te Dopunski protokol o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (dalje: Dopunski protokol I) iz 1977. godine.¹ S druge strane, temelj je uređenja neme-

¹ Tekstove Ženevskih konvencija (Konvencija za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu, Konvencija za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomaca

đunarodnih oružanih sukoba članak 3. zajednički svim Ženevskim konvencijama te Dopunski protokol o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (dalje: Dopunski protokol II), također iz 1977. godine.

Međunarodne oružane sukobe danas čine:

- a) svi slučajevi objavljenog rata između dviju država;
- b) svaki oružani sukob koji izbije između dviju ili više stranaka Ženevskih konvencija, čak i ako jedna od njih ne priznaje ratno stanje;
- c) svi slučajevi djelomične ili potpune okupacije područja države stranke Ženevskih konvencija, čak i u slučaju da ta okupacija ne nailazi na oružani otpor;²
- d) od 1977. godine, i sukobi u kojima se narodi bore protiv kolonijalne dominacije, strane okupacije i rasističkih režima, koristeći se svojim pravom na samoodređenje. Donošenjem Dopunskog protokola I, oni iz kategorije nemeđunarodnih prelaze u kategoriju međunarodnih oružanih sukoba.³

Dopunski protokol II, po prvi puta daje definiciju nemeđunarodnog oružanog sukoba. To su sukobi u kojima neprijateljstva izbiju na području jedne države, između njenih oružanih snaga i odmetničkih oružanih snaga ili drugih organiziranih naoružanih skupina koje pod odgovornim zapovjedništvom vrše takav nadzor nad dijelom njezina teritorija koji im omogućuje vođenje neprekidnih i usmjerenih vojnih operacija.⁴

Slučajevi “spajanja i preklapanja” ovih dviju vrsta oružanih sukoba, posebice “prerastanje” nemeđunarodnog u međunarodni oružani sukob, ne spominju se u međunarodnim dokumentima, ali su ipak kao takvi poznati i priznati u praksi. Iskustva pokazuju da se, osim priznanja ustanika od strane zakonite vlasti, kao posljedice razloga vezanih uz sam oružani sukob, internacionalizacija nemeđunarodnog sukoba vezuje i uz činjenicu oružane intervencije izvana. Kako se mogućnost oružane intervencije u praksi manifestira pojedinačnim ili grupnim intervencijama samih država te kolektivnim akcijama međunarodne zajednice, ti se slučajevi promjene kvalifikacije oružanog sukoba mogu svesti u tri osnovna oblika:

1. priznanje ustanika kao sukobljene strane od legitimne, zakonite vlasti;
2. uporaba oružane sile UN-a i
3. oružana intervencija druge države.

Sukladno članku 3. zajedničkom svim Ženevskim konvencijama i članku 3. Dopunskog protokola II, proširenje pravne zaštite, prihvaćanjem pravila koja vrijede u međunarodnim oružanim sukobima, ne utječe na pravni status stranaka u sporu. Tek neposredno priznanje ustanika kao zaraćene strane od strane legalne vlasti dovodi do promjene karaktera oružanog sukoba, a time, poslje-

oružanih snaga na moru, Konvencija o postupanju s ratnim zarobljenicima, Konvencija o zaštiti građanskih osoba za vrijeme rata) i Dopunskih protokola iz 1977. v. u: Narodne novine, 5/1994.

² Članak 2. stavci 1. i 2. zajednički svim Ženevskim konvencijama.

³ Članak 1. stavak 4. Dopunskog protokola I.

⁴ Članak 1. stavak 1. Dopunskog protokola II.

dično, i pravnog položaja sudionika takvog sukoba. Priznanje ograničenog međunarodnopravnog subjektiviteta ustanika ima značaj relevantne pravne činjenice koja mijenja karakter oružanog sukoba, a istovremeno ukazuje i na nužnost uspostave drukčijeg sustava pravila u svrhu njegovog uređenja. Pravo koje se priznaje ustanicima u takvim situacijama obvezuje na poštivanje njihove zaštite, kao i u oružanim sukobima međunarodnog karaktera.⁵

Strana intervencija u nemeđunarodni oružani sukob nužno takav sukob čini međunarodnim. Nezamislivo bi bilo oružani sukob između dviju država nazvati nemeđunarodnim. Međutim, ponekad je zbog prikrivene intervencije druge države u nemeđunarodni oružani sukob takav sukob teško uopće okarakterizirati. Neprikrivena aktivna neprijateljstva između oružanih snaga dviju država očito su međunarodnog karaktera i kao takva potpadaju pod polje primjene Ženevskih konvencija, a ne samo njihovog zajedničkog članka 3. S druge strane, odnosi između država i ustanika moraju se promatrati kroz isključivu primjenu tog članka, a ne cjelokupnog međunarodnog humanitarnog prava.

Bitno je definirati pitanje trenutka u kojem jedan nemeđunarodni oružani sukob, intervencijom izvana, prelazi okvire nemeđunarodnog i postaje međunarodni oružani sukob. U takvom slučaju često se događa da nemeđunarodni sukob ima očite elemente oba, i međunarodnog, ali i nemeđunarodnog oružanog sukoba.⁶ Moguće je spariti te dvije vrste sukoba, omogućivši pri tom primjenu različitih pravnih režima između zaraćenih strana, već ovisno o njihovom međusobnom odnosu.⁷

II. Priznanje ustanika kao sukobljene strane od zakonite vlade

Osjetljive na vlastitu suverenost, države su oduvijek pobunu protiv zakonite vlasti (bez obzira na to kakva ona bila, jer i najgora diktatura sebe smatra legitimnom i takvom se predstavlja), smatrale najtežim zločinom. Sukladno tom gledištu, građanski rat je dugo vremena smatran unutarnjim problemom iz kojeg su izuzete druge države. Nikakva međunarodna pravila u takvoj situaciji nisu bila prihvatljiva; bilo je nezamislivo da međunarodno pravo uređuje odnose između vlade i ustanika, pa makar polaznica takvog uređenja bili humanitarni razlozi.⁸

⁵ V. više primjerice u: Boelaert – Suominen, Sonja, *Grave Breaches, Universal Jurisdiction and Internal Armed Conflict: Is Customary Law Moving Towards a Uniform Enforcement Mechanism for All Armed Conflicts?*, *Journal of Conflict and Security Law*, vol. 5, br. 1, 2000., str. 63 – 103; Byron, Christine, *Armed Conflicts: International or Non-International?*, *Journal of Conflict and Security Law*, vol. 6, br. 1, 2001., str. 63 – 90.

⁶ Takav je slučaj bio sukob u Yemenu ranih 1960-ih godina. Sukob koji je u svom početku bio isključivo nemeđunarodni, s vremenom je prerastao svoje okvire i postao ratom koji su Egipat i Saudijska Arabija vodili na području Yemena.

⁷ Moir, Lindsay, *The Law of Internal Armed Conflict*, *Cambridge Studies in International and Comparative Law*, Cambridge, 2003., str. 47.

⁸ Protivno takvom gledištu stoji stav Emericha de Vattela, koji je još u 19. stoljeću smatrao da bi i u slučaju pobune naroda protiv suverena, rat trebalo voditi kao rat između dvije države.

Nove tendencije razvoja uvjetuju primjenu međunarodnopravnih odredbi i u situacijama nemeđunarodnih oružanih sukoba, (ali bitno je naglasiti, ne i u situacijama unutarnjih nemira, pobuna, sporadičnih i izoliranih čina nasilja, koji se odvijaju unutar granica jedne države, a koji ne predstavljaju oružane sukobe i nisu podvrgnuti međunarodnom humanitarnom pravu, sukladno odredbi članka 1. stavka 2. Dopunskog protokola II). Spomenuti Protokol kao suprotstavljenu stranu legitimnoj vlasti spominje otpadničke oružane snage ili druge organizirane naoružane skupine koje, pod odgovornim zapovjedništvom, vrše takav nadzor nad dijelom područja odnosno države, koji im omogućuje vođenje neprekidnih i usmjerenih vojnih operacija i primjenu Protokola.⁹

Ustanici se nalaze u specifičnom položaju. Oni nemaju objektivnu međunarodnu osobnost koja bi djelovala *erga omnes*. U međunarodnom pravu (za razliku od odredbe članka 2. stavka 4. Povelje UN-a /dalje: Povelja/ koja zabranjuje prijetnju ili uporabu sile u međunarodnim odnosima), ne postoji pravilo koje zabranjuje pobunu. Radi se o materiji koja je u domeni nacionalne jurisdikcije. Nastojanja ustanika usmjerena su u dva smjera: ili steći vlast na određenom dijelu teritorija države protiv čije se trenutne vlasti bore, ili preuzeti vlast na cjelokupnom području dotične države. U skladu s time, oni mogu stvoriti novu državu na dijelu područja već postojeće, stvoriti novu vladu unutar granica postojeće države ili jednostavno nestati, ako ne uspiju u svojim nastojanjima.¹⁰

Tijekom borbe međunarodna osobnost ustanika ovisi o njihovu međunarodnom priznanju od država. Njih može priznati zakonita, legitimna vlada protiv koje se bore, ali ih može priznati i neka treća država. Tim činom priznanja ustanici postaju odgovorni za svoja djela na području pod njihovom vlašću, dok u isto vrijeme prestaje odgovornost vlade prema onoj državi koja je priznala ustanike.¹¹

Priznanje ustanicima statusa sukobljene strane od strane zakonite vlade bitna je pretpostavka promjene kvalifikacije sukoba iz nemeđunarodnog u međunarodni. Formalnim priznanjem ustanika kao zaraćene strane, legitimna vlast otklanja svoju međunarodnopravnu odgovornost za posljedice svih čina na područjima izvan njenog stvarnog utjecaja i vlasti. Priznavajući u tom pogledu ustanicima određeno (ograničeno i privremeno) svojstvo međunarodnopravnog subjektiviteta, zakonita vlada time postavlja i drukčije pravne osnove uređenja njihovih međusobnih odnosa, s jedne strane, ali i odnosa sukobljene strane s drugim državama. Ova je činjenica od relevantnog pravnog značaja i u pogledu vojnih i humanitarnih gledišta u odnosu na oružani sukob. To je gledište podržano i od Europskog suda za ljudska prava, koji je u svojim presudama¹²

⁹ Članak 1. stavak 1. Dopunskog protokola II.

¹⁰ Degan, Vladimir Đ., Međunarodno pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2006., str. 286.

¹¹ V. Andrassy, Juraj, Bakotić, Božidar, Vukas, Budislav, Međunarodno pravo 1, Školska knjiga, Zagreb, 1995., str. 81.

¹² V. primjerice presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu Case of Loizidou v. Turkey, European Court of Human Rights, 40/1993/435/514, Judgment (Merits and just satisfaction), od

potvrdio postojanje određenih izuzetnih ograničenja proklamirane teritorijalne nadležnosti svake države, prvenstveno u situacijama kada je država spriječena vršiti nadležnost na dijelu svog područja. Takvo sprječavanje može biti posljedica vojne okupacije (kada određeni dio područja jedne države potpada pod efektivni nadzor druge države), rata ili oružane pobune (kada jedna država pomaže aktivnosti i djelovanje ustanika – separatista, na području druge države).

Priznanje ustaničke vlasti i oslobodilačkih pokreta uvijek je imalo konstitutivan značaj. Za državu koja ih ne prizna oni nisu subjekt međunarodnog prava.¹³ Bitno je naglasiti i činjenicu da se po mišljenju pojedinih autora radi o prevladanom institutu međunarodnog prava. Naime, on se razvio u 19. stoljeću u vrijeme stvaranja samostalnih američkih država, ali je posljednji put primijenjen u vrijeme Burskog rata, davne 1902. godine, unatoč tomu što povijest bilježi sukobe u kojima su postojali uvjeti za priznanje ustanika, ali do njega nije došlo.¹⁴ Takvo suzdržavanje priznanja ustanika u situacijama u kojima je do njega moglo doći, može dovesti do zaključka da institut priznanja ustanika kao zaraćene strane pripada povijesti međunarodnog prava. Postoji i mišljenje o tomu da je takvo priznanje bilo samo angloamerička praksa u vrijeme stvaranja novih država, koja se u Europi nikada nije udomaćila.¹⁵

S obzirom na to da i moderno međunarodno humanitarno pravo poznaje pojmove otpadnika ili ustanika, neovisno o neprimjeni instituta priznanja ustanika u modernim uvjetima ratovanja, bitno je sagledati njihov položaj, kako bi se ukazalo na razliku u tom položaju, već ovisno o tomu o kakvoj se vrsti sukoba radi.

Naime, veliki pomak u razvoju međunarodnog humanitarnog prava učinjen je premještanjem kategorije borbe naroda za samoodređenje iz nemeđunarodnih u međunarodne oružane sukobe (člankom 1. stavkom 4. Dopunskog protokola I), čime je pripadnicima pokreta otpora tih naroda, kao i svakoj drugoj strani u sukobu, priznato pravo na status ratnog zarobljenika, sukladno odredbama Ženevske konvencije (III.) o postupanju s ratnim zarobljenicima. Na njih se, dakle primjenjuju sve važeće odredbe međunarodnog humanitarnog prava u međunarodnim oružanim sukobima.

S druge strane, ustanici u nemeđunarodnim oružanim sukobima imaju specifičan položaj. Oni su otpadnici koji su ustali protiv legitimne vlasti u okviru nemeđunarodnog oružanog sukoba i na njih se primjenjuju odredbe članka 3. zajedničkog svim Ženevskim konvencijama i Dopunskog protokola II. Ono što značajno određuje njihov specifičan položaj u sukobu jest činjenica da u nemeđunarodnim oružanim sukobima ne postoji kategorija ratnog zarobljenika.

18. prosinca 1996. godine. V. i presudu istog suda u predmetu *Case of Ilaşcu and others v. Moldova and Russia*, European Court of Human Rights, 48787/99, Judgment, od 8. srpnja 2004. godine.

¹³ Degan, V. Đ., op. cit. (bilj. 10), str. 286.

¹⁴ Primjerice, španjolski građanski rat (1936. – 1939.) ili alžirski oslobodilački rat (1954. – 1962.).

¹⁵ V. u: Andrassy, J., Bakotić, B., Vukas, B., op. cit. (bilj. 11), str. 82, bilj. br. 3.

U Dopunskom protokolu II ne spominju se borci ni ratni zarobljenici. Postoji samo jedna jedina odredba koja pruža zaštitu upravo onima koji sudjeluju u neprijateljstvima, a odnosi se na zabranu naredbe da ne smije biti preživjelih.¹⁶ Ova značajna razlika naspram pravnog režima, koji se primjenjuje u međunarodnim oružanim sukobima i koji daje poseban status borcima i ratnim zarobljenicima, opravdava se uvjerenjem država da su ustanici spram legalne vlasti obični prekršitelji zakona.

Pitanje koje se nužno nameće u ovom slučaju jest kakav je položaj zarobljenog ustanika? Ako mu ne priznamo status borca, posredno – ne možemo mu priznati ni status ratnog zarobljenika. Ipak, bitno je naglasiti da nove tendencije razvoja međunarodnog humanitarnog prava na polju postupanja sa zatočenim ustanicima u takvoj vrsti sukoba idu u pravcu davanja ustanicima položaja koji je sličan položaju ratnog zarobljenika. Naime, nakon Drugog svjetskog rata, na poticaj Međunarodnog odbora Crvenog križa, javlja se gledište da bi prema zarobljenim pripadnicima ustaničkih skupina trebalo postupati kao s ratnim zarobljenicima, pod uvjetom da oni poštuju pravila primjenjiva u borbi, tj. da otvoreno nose oružje i poštuju humanitarno pravo. To je modifikacija načela iz Ženevske konvencije o postupanju s ratnim zarobljenicima, koje određuje da ratni zarobljenici jesu i pripadnici organiziranih pokreta otpora, koji pripadaju jednoj stranci u sukobu i koji djeluju izvan ili unutar njihovog vlastitog područja, uz ispunjenje sljedećih uvjeta: a) da im na čelu stoji osoba odgovorna za svoje podčinjene; b) da imaju određeni i na daljinu uočljiv znak raspoznavanja; c) da nose oružje otvoreno i d) da se u svojim operacijama pridržavaju zakona i običaja rata.¹⁷

U svakom slučaju bi bilo preporučljivo da se o sudbini zarobljenih ustanika ne odlučuje prije no što rat završi i stišaju se emocije. Ako bi oni bili poslani u zatvoreničke logore, a ne u zatvore s najvišim stupnjem sigurnosti ili na stratišta, to bi svakako moglo pridonijeti nacionalnoj pomirbi.¹⁸ U duhu zahtjeva poštivanja pravila humanitarnog prava ovaj bi se prijedlog, iako smion, mogao smatrati dobrodošlim. Poštivanje pravila vodi u poboljšanje statusa i percepcije o samoj oružanoj skupini, a to je onda posredno, iako ne manje bitno, u interesu i zaštićenih osoba i žrtava sukoba.

III. Uporaba oružane sile Ujedinjenih naroda

Intervencijom UN-a, određeni međunarodni sukob može prerasti u nemeđunarodni ukoliko se tom intervencijom okonča oružano miješanje trećih država u njemu. Isto tako, prisutnost međunarodnih snaga po ovlaštenju Vijeća

¹⁶ Članak 4. stavak 1. Dopunskog protokola II.

¹⁷ V. članak 4. A (2) Ženevske konvencije o postupanju s ratnim zarobljenicima.

¹⁸ Gasser, Hans-Peter, *Međunarodno humanitarno pravo, uvodna razmatranja*, Međunarodni odbor Crvenog križa, Zagreb, 2000., str. 72.

sigurnosti može dovesti i do potpune obustave neprijateljstava.¹⁹ Uporaba oružane sile UN-a predstavlja najtežu sankciju u sustavu kolektivne sigurnosti UN-a. Primjena ovih sankcija vezana je uz situacije u kojima održavanje ili uspostavu međunarodnog mira i sigurnosti nije moguće ostvariti mjerama drukčije prirode.²⁰ Ozbiljnost situacije u tom pogledu procjenjuje Vijeće sigurnosti koje, sukladno ovlastima predviđenim Glavom VII Povelje, poduzima odgovarajuću mirovnu operaciju oružanim snagama članica UN-a. Vijeće sigurnosti može kombinirati sve moguće mjere, imajući na umu, pri izboru postupka, što bolju uspostavu mira i sigurnosti. Neovisno o tomu radi li se o mjerama s ili bez uporabe oružane sile, poziv Vijeća sigurnosti na provođenje određene vrste mjera ima obvezatan karakter. Vijeće sigurnosti može odmah odrediti oružane mjere ako smatra da druge mjere ne bi imale uspjeha, a inače tek nakon što su se prve mjere pokazale neuspješnima.²¹

Akcija je u tom pogledu univerzalnog karaktera jer omogućuje, s jedne strane djelovanje i na države koje nisu članice UN-a,²² a s druge obuhvaća sve djelatnosti države koje predstavljaju prijetnju očuvanju međunarodnog mira. Povelja ne vezuje primjenu oružanih sankcija samo za međudržavne odnose u smislu korekcije njihovih nesuglasica, nego i za posljedice zbivanja unutar država kada se to smatra nužnim sa stajališta održavanja međunarodnog mira i sigurnosti.

Sustav osiguranja mira utemeljen pri osnivanju UN-a u njihovoj je dugogodišnjoj praksi primijenjen na način koji nije bio prvotno zamišljen. Praksa je iskristalizirala mnoštvo situacija u kojima je bila nužna intervencija UN-a, a na koje se nije mogao primijeniti jednostavan obrazac odredbi Povelje. Bez obzira na to što Vijeće sigurnosti do danas ne raspolaže sredstvima prisile jer nije došlo do sporazuma temeljem članka 43. Povelje,²³ postojale su situacije

¹⁹ Degan, V. Đ., op. cit. (bilj. 10), str. 868.

²⁰ Članak 42. Povelje: Ako Vijeće sigurnosti smatra da mjere predviđene u članku 41. ne bi odgovarale (to su: potpuni ili djelomični prekid ekonomskih odnosa, željezničkih, pomorskih, zračnih, poštanskih, telegrafskih, radio i drugih sredstava veze, kao i prekid diplomatskih odnosa) ili ako se pokazalo da ne odgovaraju, ono može, zračnim, pomorskim ili kopnenim snagama, poduzeti takvu akciju kakvu smatra potrebnom za održavanje ili uspostavljanje međunarodnog mira i sigurnosti. Ta akcija može obuhvatiti demonstracije, blokadu i druge operacije zračnih, pomorskih ili kopnenih snaga UN-a.

²¹ V. više u: Ratner, Steven R., *Controlling the Breakup of States: Toward a United Nations Role*, American Society of International Law Proceedings, vol. 88, 1994., str. 42 – 45.

²² U skladu s odredbom članka 2. točke 6. Povelje, koja predviđa postupanje u skladu s načelima iz tog članka i u odnosu na države nečlanice, ako je to nužno radi održanja međunarodnog mira i sigurnosti. Danas, ipak, ima vrlo malo država nečlanica.

²³ Članak 43. Povelje: Da bi pridonijeli održavanju međunarodnog mira i sigurnosti, svi se članovi UN-a obvezuju staviti na raspolaganje Vijeću sigurnosti, na njegov poziv i u skladu s posebnim sporazumom ili sporazumima, oružane snage, pomoć i olakšice, uključujući pravo prolaska, potrebne za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti. Takav sporazum ili sporazumi određuju brojno stanje i vrste snaga, stupanj njihove pripravnosti i opći raspored, kao i prirodu olakšica i pomoći koje treba pružiti. O sporazumu ili sporazumima provest će se na poticaj Vijeća sigurnosti pregovori što je prije moguće. Njih sklapaju Vijeće sigurnosti i članovi ili Vijeće

u kojima je trebalo pribjeći drugim načinima djelovanja UN-a u cilju sprječavanja sukoba i očuvanja svjetskog mira i sigurnosti. Stoga su se u praksi razvili novi mehanizmi djelovanja, koji zamjenjuju sustav kolektivne sigurnosti zamišljen Poveljom. To je djelovanje proizvedeno na razne načine, uporabom oružanih snaga ili bez njih. A i kada su se koristile oružane snage, njihov zadatak nije bila borba protiv nekog određenog prekršitelja međunarodnog mira.²⁴

U tom smislu danas razlikujemo kolektivne mjere i mirovne operacije. Razlika je između sustava kolektivne sigurnosti, kako je zamišljen Poveljom u odnosu na mirovne operacije, u tomu što se kod potonjih ne radi o prisilnoj akciji protiv prekršitelja mira u smislu Glave VII. Prije bi se moglo reći da se radi o privremenom održavanju mira uz pristanak sukobljenih strana, s ciljem postizanja prihvatljivog i trajnijeg političkog rješenja.

III.1. Kolektivne mjere

Povelja ne ovlašćuje miješanje u poslove koji po svojoj biti spadaju u unutarnju nadležnost države, niti obvezuje članice da takve poslove podnose na rješavanje prema njenim odredbama, ali to načelo ne dira u primjenu prisilnih mjera temeljem Glave VII.²⁵ Osobito je to karakteristično u situacijama kada razmjeri i značaj nemeđunarodnih oružanih sukoba prijete prelaskom nacionalnih okvira. Osim vojnih i političkih implikacija takvih sukoba, sa stajališta potrebe očuvanja međunarodnog mira i sigurnosti, kolektivnoj akciji u tom pogledu mogu doprinijeti i razlozi, npr. zaštita ljudskih prava, što je posebno naglašeno u sukobima kojima smo svjedočili tijekom 1990-ih godina. Inicijativa za angažman UN-a u vidu kolektivne akcije može poteći od jedne od stranaka upletenih u sukob, od svake članice Ujedinjenih naroda, pa i nečlanice (ako se radi o jednoj od sukobljenih strana), od glavnog tajnika UN-a i Opće skupštine.²⁶ Pretpostavka je za poduzimanje kolektivnih mjera postojanje prijetnje miru, narušenja mira ili čin agresije. Ako toga nema, ne može se očekivati poduzimanje kolektivnih mjera. Znakovito je da Vijeće sigurnosti gotovo nikad nije u svojim rezolucijama označavalo neko stanje kao čin agresije niti je države proglašavalo agresorom, čak ni kada je nalagalo mjere temeljem Glave VII Povelje. Čak se i kod očitih primjera agresije, Vijeće sigurnosti u svojim rezolucijama služi blažim izrazima.²⁷

Činjenica je da oružana akcija vojnih snaga UN-a u nemeđunarodnom oružanom sukobu ima sličnosti s odgovarajućom akcijom druge države. U oba slučaja radi se o intervenciji vanjskih čimbenika koji imaju međunarodnopravni subjekti-

sigurnosti i skupine članova, a države potpisnice ih trebaju ratificirati u skladu sa svojim ustavnim propisima.

²⁴ Andrassy, Juraj, Bakotić, Božidar, Seršić, Maja, Vukas, Budislav, *Međunarodno pravo 3*, Školska knjiga, Zagreb, 2006., str. 82.

²⁵ U skladu s odredbom članka 2. točke 7. Povelje.

²⁶ V. članak 90. Povelje.

²⁷ V. više u: Degan, V. Đ., op. cit. (bilj. 10), str. 806.

vitet, samo što je to u jednom slučaju država, a u drugom međunarodna organizacija. Međutim, ono što kolektivnu intervenciju UN-a razlikuje od odgovarajuće akcije druge države prije svega je njen zakoniti karakter izvođenja, u skladu s općim interesom UN-a. Za razliku od oružane intervencije strane države koja djelujući u korist jedne sukobljene strane aktivno pridonosi promjeni ravnoteže snaga, odnos snaga UN-a prema sukobljenim stranama ne utječe na krajnji ishod oružanih operacija. Cilj je kolektivne akcije UN-a obustava neprijateljstava i mirno okončanje sukoba, a sve u interesu očuvanja međunarodnog mira i sigurnosti.

Mora se naglasiti da je u praksi bilo i djelovanja UN-a koja se ne mogu nazvati kolektivnim akcijama u smislu Glave VII. Devedesetih godina prošlog stoljeća došlo je do stanovite marginalizacije UN-a, pa je nakon faze u kojoj se nastojalo da oslabljena organizacija ipak pokrije oružane akcije užeg kruga svojih članica, nastupilo vrijeme u kojem se odobrenje više nije ni tražilo, nego su se oružane akcije provele mimo UN-a. To je kulminiralo intervencijom u Iraku 2003. godine, koja je provedena unatoč tomu što je glavni tajnik neposredno prije akcije utvrdio da ona bez odobrenja Vijeća sigurnosti ne bi bila u skladu s Poveljom.²⁸

III.2. Mirovne operacije

Već se u ranim godinama postojanja UN-a, ukazala nužnost slanja oružanih snaga u pojedina osjetljiva područja, ali ne u cilju provedbe prisile, već osiguranja mira na tom području (razdvajanja sukobljenih strana i smirivanja napetosti na terenu, nadgledanja sporazuma o poštivanju ljudskih prava i povratka izbjeglica, provjere provođenja mirovnih sporazuma itd.). Prve mirovne operacije bile su promatračke misije u Grčkoj 1947. i Palestini 1948. godine. Takve operacije vode kontingenti država članica koje se dobrovoljno ponude to učiniti, a već i sam naziv (interpozicijske snage) ukazuje na njihov zadatak. One se, dakle postavljaju između sukobljenih strana tako da bi ponovno izbijanje neprijateljstava bilo moguće samo ako se napadnu te snage. Na taj način agresor bi sam sebe razotkrio.²⁹ To je temeljna razlika između mirovnih operacija i kolektivnih mjera temeljem glave VII, s mandatom suzbijanja agresije.³⁰

Za dosad uporabljene raznovrsne načine djelovanja UN-a, uveden je naziv mirovne operacije (*peace-keeping operations*), a osoblje koje u njima sudjeluje poznato je pod nazivom plave kacige. Taj se širok pojam mirovnih operacija odnosi, i na mirovne snage (*peace-keeping forces*), sastavljene od lako naoružanog vojnog osoblja s logističkom potporom, i na mirovne misije (*peace-*

²⁸ Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., op. cit. (bilj. 24), str. 81 – 82.

²⁹ Ponekad se pokazalo korisnim da pri tomu ne sudjeluju odredi velikih svjetskih sila. V. više u: Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., op. cit. (bilj. 24), str. 82 – 83. V. također i u: Degan, V. Đ., op. cit. (bilj. 10), str. 813 – 815.

³⁰ Degan, V. Đ., op. cit. (bilj. 10), str. 815.

keeping missions), koje mogu biti nadzornog, odnosno promatračkog karaktera. Radi se o operacijama koje nisu posebno spomenute u Povelji i za koje ne postoji točna definicija. Kako ih onda definirati? Postoji prijedlog da ih se označi kao akcije ili mjere UN-a koje uključuju uporabu multinacionalnih oružanih snaga pod nadzorom UN-a, ali ne kao prisilnu mjeru uperenu protiv nekog prekršitelja mira, već u cilju održanja ili uspostave mira. U takvom se slučaju oružane snage ne koriste ni protiv jedne od sukobljenih strana, u njima se ne koristi oružje i za provođenje takvih operacija nužan je pristanak ili zahtjev svih sukobljenih strana.³¹

U odnosu na postojanje pristanka ili zahtjeva sukobljenih strana postavlja se sljedeće pitanje – što ako strane u sukobu, ili barem jedna od njih, odbiju prihvatiti sporazumno rješenje spora i nastave s borbom na način koji je prethodio mirovnoj operaciji, ignorirajući pritom nastojanja UN-a? Očito je da bi u takvim slučajevima angažman snaga UN-a poprimio oblik oružane intervencije. Unutarnji karakter sukoba, koji bi prethodio ovakvoj intervenciji u tom pogledu nema značaja. Suprotstavljanje vojnim snagama UN-a, u vršenju njihovih mirovnih operacija sa stajališta sukobljenih strana predstavlja novi sukob, sasvim drukčijih karakteristika.

Od početaka njihove primjene pa do danas zabilježen je značajan broj mirovnih operacija UN-a, uključujući i više operacija na području bivše Jugoslavije devedesetih godina prošlog stoljeća.³² Uvriježena je praksa da se mirovne operacije ograničavaju na kraća razdoblja, što je svakako pozitivno sa stajališta prava države u izražavanju uskraćivanja pristanka za vođenje mirovnih operacija. Međutim, specifičnost i ozbiljnost pojedinih situacija doveli su u praksi do izuzetno dugotrajnih mirovnih operacija. Tako je, primjerice kao posljedica izraženih zabrinutosti UN-a zbog arapsko-izraelskog sukoba na Srednjem istoku (korijen sukoba leži u neriješenom pitanju statusa Palestine), osnovan *United Nation Truce Supervision Organization* (UNTSO), koji nadzire situaciju na tom području od lipnja 1948. godine.³³ Jedna od starijih mirovnih misija je i ona na području Kašmira, između Indije i Pakistana, *United Nations*

³¹ V. više u: Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., op. cit. (bilj. 24), str. 83; O strategijama mirovnih operacija v. više i u: De Rossanet, Bertrand, *Peacemaking and Peacekeeping in Yugoslavia*, Kluwer Law International, 1996., str. 85 – 103.

³² V. više u: Berdal, Mats R., *The Security Council, Peacekeeping and Internal Conflict After the Cold War*, *Duke Journal of Comparative & International Law*, vol. 7, br. 1, 1996 – 1997., str. 76 – 86; Degan, V. Đ., op. cit. (bilj. 10), str. 816 – 819; Roberts, Adam, *The Laws of War: Problems of Implementation in Contemporary Conflicts*, *Duke Journal of Comparative & International Law*, vol. 6, br. 1, 1995., str. 41 – 67; Detaljan pregled mirovnih operacija dostupan je na: <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/index.asp>.

³³ V. Rezoluciju Vijeća sigurnosti S/Res/50(1949), od 29. svibnja 1948. godine. Mandat je misije nadzor poštivanja mirovnog sporazuma između Izraela i arapskih susjeda, nadzor prekida vatre u području Sueskog kanala i Golanske visoravni i sprječavanje incidenata i sukoba te pomaganje ostalim misijama u regiji – *United Nation Disengagement Observer Force* (UNDOF) i *United Nations Interim Force in Lebanon* (UNIFIL). Osnovne informacije dostupne na: <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/untso/background.html>.

Military Observer Group in India and Pakistan (UNMOGIP), osnovana 1951. godine.³⁴ Poznat je i primjer Cipra. Vijeće sigurnosti je, naime još 1964. godine usvojilo Rezoluciju 186, *The Cyprus Question*,³⁵ kojom se predlaže osnivanje UNFICYP-a (*United Nations Peacekeeping Force in Cyprus*). Sukladno toj rezoluciji, mandat misije je sprječavanje obnavljanja sukoba, doprinos održavanju i obnovi reda i zakona te uspostava normalnog života.³⁶

Krajem prošlog stoljeća, javilo se uvjerenje da će razvoj koncepta mirovnih operacija krenuti u novom smjeru, kao posljedica promjene zadataka mirovnih snaga UN-a i njihove prvotne funkcije (koja se svodila na održanje mira poslije prekida neprijateljstava). Naime, Vijeće sigurnosti Rezolucijom 836(1993) ovlastilo je Zaštitne snage UN-a (UNPROFOR) u Bosni i Hercegovini da djelujući u samoobrani, poduzmu sve potrebne mjere, uključujući čak i uporabu sile, u slučaju bombardiranja ili oružanih upada na određena sigurna područja (*safe areas*).³⁷ U delikatnim situacijama, kao što je bila ona u BiH, mirovne snage UNPROFOR-a djelovale su u uvjetima aktivnih vojnih operacija i to na dva polja – vojnom i humanitarnom. Pored sudjelovanja u praćenju humanitarnih konvoja i u podjeli pomoći, UNPROFOR je nadzirao i tzv. sigurnosne zone, osnovane kako bi se civilno stanovništvo zaštitilo od etničkog čišćenja.³⁸ To je pobudilo nadu nekih autora da se mirovne operacije, kod kojih u pravilu nema uporabe oružane sile (osim u samoobrani), polako vraćaju izvornom konceptu kolektivne sigurnosti predviđenom u Povelji. No, kasniji razvoj nije ispunio navedena očekivanja, već je i doveo do opadanja ugleda mirovnih snaga nakon masakra u Srebrenici 1995. (kad nisu adekvatno zaštitili sigurno područje UN-a), a takvo je gledište kulminiralo već spomenutom intervencijom u Iraku

³⁴ V. Rezoluciju Vijeća sigurnosti S/Res/91(1951), od 30. ožujka 1951. godine. Sukobi između dvije zemlje osobito su se razbuktali 1971., a sporazum između Indije i Pakistana iz 1972. godine definirao je novu liniju razgraničenja, koja je s manjim odstupanjima pratila prihvaćenu liniju razgraničenja iz 1949. Od tog vremena Indija je zauzela stajalište da je mandat misije UNMOGIP-a završen, jer se odnosi isključivo na liniju razgraničenja koja je prihvaćena sporazumom iz Karachija 1949. godine. Pakistan nije prihvatio takvo stajalište, već i nadalje ulaže misiji UNMOGIP-a žalbe na povrede prekida vatre. U svezi s razmiricama dviju strana o ulozi i mandatu misije UNMOGIP-a, glavni tajnik UN-a zauzeo je stajalište da misija može biti okončana samo odlukom Vijeća sigurnosti, a budući da takva odluka nije donesena, misija UN-a i dalje traje sa zadaćom strogog nadzora linije razgraničenja iz 1971. godine i izvješćivanja glavnog tajnika UN-a o njezinoj povredi.

³⁵ V. Rezoluciju Vijeća sigurnosti S/Res/186, od 4. ožujka 1964. godine.

³⁶ Nakon podjele otoka 1974. godine, misija UNFICYP-a služi kao snaga razdvajanja između snaga grčke i turske etničke zajednice. U svom posljednjem Izvješću glavni tajnik UN-a, zaključuje kako se u nedostatku prikladnijeg rješenja, ostanak snaga UNFICYP-a na otoku smatra nužnim te predlaže produženje mandata do 15. lipnja 2008. godine. V. Report of the Secretary-General on the United Nations Operation in Cyprus, S/2007/99 od 3. prosinca 2007. godine, par. 51.

³⁷ O proglašenju određenih ugroženih područja Bosne i Hercegovine sigurnim područjima, v. Rezoluciju Vijeća sigurnosti S/Res/819(1993), od 16. travnja 1993. godine i Rezoluciju Vijeća sigurnosti S/Res/824(1993), o "Sigurnosnim zonama", koje je predstavljalo šest gradova: Sarajevo, Tuzla, Žepa, Goražde, Bihać i Srebrenica, od 6. svibnja 1993. godine.

³⁸ Status ovih zona nije se mogao izjednačavati sa sanitetskim i drugim zaštitnim zonama predviđenim Ženevskim konvencijama i Protokolima.

2003. godine.³⁹ Srebrenica se navodi kao primjer neefikasnog djelovanja mirovnih snaga UN-a, a na terenu je tijekom jugoslavenskog sukoba postalo evidentno kako djelovanje mirovnih snaga UN-a poprima nove obrise.⁴⁰

IV. Oružana intervencija druge države

IV.1. Načelo neintervencije u međunarodnom pravu

Načelo neintervencije dio je međunarodnog običajnog prava koje se temelji na načelu poštivanja teritorijalne suverenosti svake države.⁴¹ Obveze država u tom se pravcu zasnivaju na suverenoj jednakosti te teritorijalnoj i političkoj neovisnosti svih članova međunarodne zajednice. Radi se o načelu bliskom i načelu zabrane korištenja prijetnje ili uporabe sile iz Povelje,⁴² iako ga ona sama ne spominje. Iz navedenog proizlazi i protupravnost oružane akcije koja bi bila poduzeta protivno navedenim načelima. Intervencija je, dakle protupravna kada rabi metodu sile ili prijetnje silom u odnosu na pravo izbora političkog, ekonomskog, socijalnog i kulturnog sustava i samostalnu manifestaciju vanjske politike.

Ipak, bitno je naglasiti postojanje određenih odstupanja od načela neintervencije.

Značajan izuzetak od zabrane uporabe sile ili prijetnje silom ostvarenje je prava na samoobranu temeljem članka 51. Povelje, koji određuje da odredbe Povelje ne diraju pravo individualne ili kolektivne samoobrane u slučaju oružanog napada na nekog člana UN-a, sve dok Vijeće sigurnosti ne poduzme mjere nužne za održanje međunarodnog mira i sigurnosti. Mjere koje članovi poduzmu u vršenju tog prava odmah se dojavljuju Vijeću sigurnosti i nipošto ne diraju u njegove ovlasti i dužnosti da temeljem Povelje djeluje u svakom trenutku na način koji smatra primjerenim i nužnim za održavanje ili uspostavu međunarodnog mira i sigurnosti.

Pravo na samoobranu u međunarodnom pravu bilo je prihvaćeno kao oblik defanzivne akcije još prije njegova uvrštenja u Povelju. Tradicionalna definicija prava na samoobranu pojavila se u slučaju *Caroline* iz 1837. godine, kada je američki državni tajnik, korespondirajući s britanskim vlastima, utvrdio opravdanost samoobrane “u slučaju neposredne i neotklonjive opasnosti, ako ne postoji mogućnost izbora i nema vremena za razmišljanje”. Tako poduzeta

³⁹ V. u: Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., op. cit. (bilj. 24), str. 81 i 85 – 86.

⁴⁰ Izvješće glavnog tajnika UN-a o Srebrenici, *The Fall of Srebrenica*, od 15. studenog 1999. godine, shodno Rezoluciji Opće skupštine 53/55, A/54/549, par. 501 – 506.

⁴¹ “... *Principles such as those of the non-use of force, non-intervention, respect for the independence and territorial integrity of States, and the freedom of navigation, continue to be binding as part of customary international law...*”, *Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America) Merits, Judgement*, 27 June 1986, *International Court of Justice Reports*, 1986., par. 73.

⁴² V. članak 2. stavak 4. Povelje.

akcija ne smije biti nerazumna ili ekscesna te se mora ograničiti potrebom samoobrane i odvijati unutar njenih okvira. Tako definirana načela prihvaćena su od strane britanske vlade i danas čine dio međunarodnog običajnog prava.⁴³

Gledište o pravu na samoobranu kao inherentnom pravu u sklopu međunarodnog običajnog prava potvrdio je i Međunarodni sud u predmetu *Nicaragua*. Tu se je Sud kritički osvrnuo na članak 51. Povelje i utvrdio da samo potvrđuje postojanje prirodnog ili inherentnog prava na samoobranu, ali ne razrađuje pojedinačne aspekte njegova postojanja. On, primjerice ne definira pojam oružanog napada, koji ovlašćuje na primjenu inherentnog prava samoobrane,⁴⁴ stoga se ni ne može zaključiti da odredba članka 51. Povelje dopunjuje i razvija međunarodno običajno pravo.⁴⁵ Temeljni su elementi nužni za opravdanje pozivanja na pravo individualne samoobrane, prema stavu Suda u tom predmetu, da djelo mora predstavljati nužan i proporcionalan odgovor na prethodno počinjeni napad⁴⁶ i biti poduzeto od žrtve takvog napada.⁴⁷ Nužnost i proporcionalnost kao uvjet prava na samoobranu potvrđeni su i u drugim predmetima pred Međunarodnim sudom.⁴⁸

Značajno i zanimljivo odstupanje od načela neintervencije predstavlja postojanje i prakticiranje humanitarnih intervencija. Naime, u slučajevima teškog kršenja ljudskih prava širokih razmjera u određenoj državi, kada ta kršenja dovode do masovnog raseljavanja stanovništva i izbjeglištva, sve više sazrijeva svijest o dužnosti međunarodne zajednice da intervenira u cilju okončanja takvih pojava. Radi se o intervenciji poduzetoj od strane jedne ili više

⁴³ Shaw, Malcolm N., *International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 1997., str. 787.

⁴⁴ Sud je u tom predmetu prihvatio i definiciju oružanog napada iz članka 3. Rezolucije Opće skupštine UN-a 3314 (XXIX), od 14. prosinca 1974. godine, a koja određuje sljedeće: "*an armed attack must be understood as including not merely action by regular armed forces across an international border, but also "the sending by or on behalf of a State of armed bands, groups, irregulars or mercenaries, which carry out acts of armed force against another State of such gravity as to amount to" an actual armed attack conducted by regular forces, "or its substantial involvement therein"*". Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America) Merits, Judgement, 27 June 1986, International Court of Justice Reports, 1986.), par. 195.

⁴⁵ "*It rather demonstrates that in the field in question, the importance of which for the present dispute need hardly be stressed customary international law continues to exist alongside treaty law.*" Ibid., par. 176.

⁴⁶ "*...whether the response to the attack is lawful depends on observance of the criteria of the necessity and the proportionality of the measures taken in self-defence.*" Ibid., par. 194.

⁴⁷ "*... the exercise of this right is subject to the State concerned having been the victim of an armed attack.*" Ibid., par. 195.

⁴⁸ V. primjerice u: Advisory Opinion on Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, par. 41, u kojem se navodi: "*The submission of the exercise of the right of self-defence to the conditions of necessity and proportionality is a rule of customary international law.*" V. također i Case Concerning Oil Platform (Islamic Republic of Iran v. United States of America), Judgement, od 6. studenog 2003. godine.

država, na području treće države, ne samo radi zaštite vlastitih državljana, već i radi zaštite državljana te treće države od njenih nezakonitih čina.⁴⁹

Postojanje i prakticiranje humanitarnih intervencija otvara brojna pitanja. Koja je to osnova koja bi opravdavala pravo pojedinih država da iz humanitarnih osnova koriste silu (zabranjenu) u međunarodnim odnosim? S jedne strane, tradicionalnim se smatra gledište o nedopustivosti vanjske vojne intervencije u nemeđunarodni oružani sukob, osim u slučajevima u kojima se zahtijeva hitna reakcija, ali poduzeta isključivo od strane UN-a. S druge strane, postoje autori koji se pozivaju na postojanje prava na humanitarnu intervenciju kao dijela običajnog prava, naglašavajući pritom da Povelja nigdje izričito ne zabranjuje humanitarnu intervenciju,⁵⁰ a istodobno proklamira zaštitu poštivanja prava čovjeka i temeljnih sloboda za sve, bez diskriminacije.⁵¹ U skladu s takvim gledištima, interpretacija Povelje, koja bi zabranjivala intervenciju, kojoj je cilj upravo ta zaštita, bila bi kontradiktorna. Legalnost humanitarne intervencije potkrijepljena je i nekim dokumentima o ljudskim pravima, koji iako ne spominju izričito humanitarnu intervenciju, zahtijevaju od svojih potpisnika poduzimanje određenih akcija u vidu zaštite ljudskih prava.⁵²

U svakom slučaju, možemo smatrati nužnim jasno utvrđivanje postavki humanitarne intervencije, koja se u situacijama rastućih nemira, ali i izraženog nepoštivanja međunarodnog humanitarnog prava, često čini prikladnom akcijom za zaštitu ljudskih prava. Prije svega, nužno je odrediti modalitete same akcije; koja su to ponašanja države koja posljedično mogu dovesti do humanitarne intervencije, odnosno protiv kojih čini države je prikladno i legalno poduzimati humanitarnu intervenciju. U skladu s dosadašnjim iskustvima, možemo navesti da bi se u takvim slučajevima radilo o teškim kršenjima ljudskih prava nakon što diplomatski putovi nisu polučili rezultate, pa se oružana akcija nameće kao nužna. Pritom se svakako mora voditi računa o proporcionalnosti uporabe sile, prekinuti s akcijom čim je rezultat ostvaren i u svakom slučaju provoditi humanitarnu intervenciju u skladu s uputama Vijeća sigurnosti.

IV.2. Oružana intervencija na strani vlade

U situacijama nemeđunarodnih oružanih sukoba, za razliku od vojne intervencije druge države na strani ustanika, pomoć zakonitoj vladi u cilju

⁴⁹ Geissler, Laura, *The Law of Humanitarian Intervention and the Kosovo Crisis*, *Hamline Law Review*, 1999. – 2000., str. 324.

⁵⁰ *“That conclusion is supported... by various instances in which the powers have intervened to prevent the neighbour from continuing to commit such abuses as constituted a violation of the universally recognized and generally respected rules of decent state conduct.”* Louis B. Sohn i Thomas Buergenthal, *International Protection on Human Rights*, 1973., str. 140, djelo citirano u: Halberstam, Malvina, *The Legality of Humanitarian Intervention*, *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, vol. 3, 1995., str. 3.

⁵¹ Članak 1. stavak 3. Povelje.

⁵² V. primjerice članak 8. Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine.

gušenja oružanog otpora ne smatra se uvijek razlogom internacionalizacije takvog sukoba. Razlozi koji se tomu u prilog najčešće navode jesu odsutnost međunarodnopravnog subjektiviteta ustanika i nepostojanje vlastite motivacije strane države prilikom pružanja takve oružane pomoći. Razmišljanja o nemeđunarodnom karakteru oružanog sukoba u takvim slučajevima bi se mogla prihvatiti samo onda kada je obilježje aktivnosti druge države praćeno simboličnim gestama oružane pomoći, i to u vidu vrlo ograničenog i posrednog oblika djelovanja na sam tijek vojnih operacija. Međutim, u slučajevima šireg vojnog uplitanja, poduzetog u cilju izmjene postojeće situacije u korist legalne vlasti, intervencija sigurno mijenja karakter oružanog sukoba iz nemeđunarodnog u međunarodni.

Poziv zakonite vlade drugoj državi u pogledu pružanja oružane pomoći, često se navodi kao razlog opravdanju takve intervencije.⁵³ Zakonitost akcije u takvom slučaju opravdana je time da nema diktatorskog uplitanja u unutarnje stvari druge države, što oružanoj intervenciji, temeljenoj na izričitoj volji, odnosno pozivu legalne vlasti daje pravno dopušteni karakter. Međutim, ono što možemo promatrati kao sporno u takvoj situaciji i nije sama oružana intervencija, koliko poziv u pomoć. Takav poziv može biti svojevrsan pokazatelj njene stvarne nemoći i nesposobnosti prilagodbe stvarnim željama svog stanovništva. Posljedično se možemo zapitati, nije li možda takvim razvojem događaja zakonita vlada izgubila sposobnost predstavljanja države u međunarodnim odnosima, a sve to s obzirom na izmijenjenu situaciju, koja predstavnicima vlasti protivne strane daje izraženije obilježje stvarnog nositelja vlasti? Tu se polazi od gledišta da bez takve intervencije zakonita vlada ne bi mogla smiriti situaciju. Činjenica da je legalna vlast izgubila mogućnost nadzora nad situacijom u zemlji može ukazivati i na to da je ona u velikoj mjeri izgubila i svojstvo stvarne vlade. Poziv za stranom oružanom pomoći, kao što je već naglašeno, svojevrsna je potvrda toga.

Stajalište o legitimnosti pomoći legalnoj vladi potvrđivat će se i nadalje u slučajevima pomaganja ili usmjeravanja protudržavne operacije ustanika od trećih država. U takvim slučajevima, čini se da će doktrina kolektivne samoobrane dopustiti drugim državama otvoreno i legalno interveniranje na strani vlade. Neki su pisci predlagali da se tradicionalno pravilo o dopuštanju trećoj strani sudjelovati na strani vlade ne odnosi na pomoć u slučajevima kada je neizvjestan ishod borbe ili gdje su se ustanci toliko raširili i ozbiljno prijete rušenjem postojeće vlade. Tada se pomoć vladi, koja se pred evidentnim raspadom može smatrati upitnom, u vidu intervencije u unutarnju situaciju koja se u tom trenutku nalazi pred rješenjem.⁵⁴

⁵³ Shaw, Malcolm N., op. cit. (bilj. 43), str. 800.

⁵⁴ Ibid., str. 801.

IV.3. Oružana intervencija na strani ustanika

Oružana intervencija na strani ustanika smatra se protivnom međunarodnom pravu i nedopuštenom u međunarodnim odnosima. Osnove tog gledišta nalazimo u mnogim međunarodnim dokumentima.

Tako, primjerice Deklaracija o načelima međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i suradnji između država, u skladu s Poveljom⁵⁵ zabranjuju organiziranje, pomoć, financiranje, poticanje ili toleriranje rušilačkih, terorističkih ili oružanih aktivnosti, usmjerenih na nasilno svrgavanje režima druge države, kao i miješanje u unutarnje sukobe na području druge države. Svaka je država dužna suzdržati se od bilo kakve akcije usmjerene na djelomično ili potpuno rušenje nacionalnog jedinstva i teritorijalne cjelovitosti druge države. Na sličan način nedopuštenu intervenciju promatra Deklaracija o nedopustivosti miješanja u unutarnje poslove država i o zaštiti neovisnosti i suverenosti, iz 1965. godine,⁵⁶ kao i nova Delaracija o nedopustivosti intervencije i miješanja u unutarnje poslove država, iz 1981. godine.⁵⁷

Unatoč proklamacijama, činjenica je da se te odredbe neprestano krše. Pojedini autori smatraju da su tekstovi tih instrumenata preopširni, prepuni ponavljanja, nabrojavanja nedopuštenih čina intervencije u želji da ih sve nabroje, pa odatle proizlaze i široke mogućnosti zlouporaba u praksi. Stoji mišljenje da bi kratka i jasna određenja pojma intervencije, s elementima koji neko djelo čine protupravnim, morala imati prednost pred enumerativnim definicijama.⁵⁸

IV.3.1. Pojam nadzora i testovi koji se primjenjuju pri određenju vrste sukoba

Međunarodno humanitarno pravo ne sadrži jedinstvene kriterije za utvrđenje kada se djelovanje grupe pojedinaca može smatrati nadziranim od strane određene države, odnosno kada pojedinci mogu djelovati kao predstavnici države, a da takva djelovanja posljedično rezultiraju promjenom kvalifikacije oružanog sukoba iz nemeđunarodnog u međunarodni.

Kao polazište za raspravu pod kojim se uvjetima može smatrati da oružane snage, koje se bore protiv vlasti države u kojoj žive, zapravo djeluju u ime neke druge države, mogu se uzeti standardi za status legitimnih boraca, navedeni u

⁵⁵ General Assembly Resolution 2624 (XXV), Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation Among States in Accordance With the Charter of the United Nations. Nju je Opća skupština usvojila 24. listopada 1970. godine, na svojem jubilarom zasjedanju povodom 25-godišnjice osnutka Ujedinjenih naroda.

⁵⁶ General Assembly Resolution 2131 (XX), Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of their Independence and Sovereignty, od 21. prosinca 1965. godine.

⁵⁷ General Assembly Resolution 36/103, Declaration on the Inadmissibility of Intervention and Interference in the Internal Affairs of States, od 9. prosinca 1981. godine.

⁵⁸ Degan, V. Đ., op. cit. (bilj. 10), str. 247.

Ženevskoj konvenciji (III) o postupanju s ratnim zarobljenicima iz 1949. godine.⁵⁹ Jasno je da je glavna svrha te odredbe utvrđivanje kriterija za status legitimnih boraca. Ipak, jedna je od logičnih posljedica i ta da ako u oružanom sukobu paravojne snage pripadaju državi koja nije ona protiv koje se bore, sukob postaje međunarodni.

Argumentacija na kojoj počiva članak 4. je jačanje stajališta da bi države trebale biti odgovorne za ponašanje paravojnih snaga koje podržavaju. Kako je u drugostupanjskoj presudi u predmetu protiv Duška Tadića zaključio Međunarodni kazneni tribunal za bivšu Jugoslaviju: “Države su u praksi prihvatile da zaraćene strane mogu za vođenje neprijateljstava koristiti paravojne jedinice i druge neredovne snage, samo pod uvjetom da su zaraćene strane spremne snositi odgovornost za sva kršenja koja počine takve snage. Čini se da međunarodne norme i praksa država traže da je za kvalifikaciju paravojnih snaga kao legitimnih boraca potrebno da one budu pod nadzorom strane u međunarodnom oružanom sukobu i da, stoga, između tih paravojnih snaga i te strane postoji odnos zavisnosti i lojalnosti. Ti spomenuti elementi mogu se stoga smatrati komponentama termina “pripadanje strani u sukobu”.⁶⁰

Značajno je na ovom mjestu spomenuti i pravilo o međunarodnoj odgovornosti iz odredbi Rezolucije Opće skupštine Ujedinjenih naroda o odgovornosti države za međunarodno protupravne čine, iz 2001. godine.⁶¹ Ona određuje da će se ponašanje osoba ili grupe osoba smatrati aktom države prema međunarodnom pravu ako ta osoba ili grupa osoba postupaju po uputama, naredbama ili pod nadzorom te države.⁶² Tu se uglavnom radi o osobama regrutiranim u pomoćne oružane snage ili “dragovoljcima“ koji djeluju u drugoj državi.⁶³

Međutim, nužno je konkretno utvrditi koji stupanj vlasti ili nadzora strana država mora imati nad oružanim snagama koje se bore u njeno ime, da bi oružani sukob, koji je na prvi pogled nemeđunarodni, postao međunarodni. Kvalifikacija sukoba kao nemeđunarodnog ili međunarodnog povlači izuzetno značajne pravne posljedice. Ako se sukob na kraju kvalificira kao međunarodni, slijedi, između ostalog, da se strana država može u određenim okolnostima smatrati odgovornom za kršenja međunarodnog prava počinjena od strane oružanih grupa koje djeluju u njeno ime.

⁵⁹ V. članak 4. stavak 2. Konvencije o postupanju s ratnim zarobljenicima.

⁶⁰ Prosecutor v. Duško Tadić, Judgement in the Appeals Chamber, IT-94-1-A, 15 July 1999 (dalje: Drugostupanjska presuda u predmetu Tadić), par. 93 – 95.

⁶¹ General Assembly Resolution, A/Res/56/83, Responsibility of States for internationally wrongful acts, od 12. prosinca 2001.

⁶² *The conduct of a person or group of persons shall be considered an act of a State under international law if the person or group of persons is in fact acting on the instructions of, or under the direction or control of, that State in carrying out the conduct.* Ibid., članak 8.

⁶³ Degan, Vladimir-Đuro, Dualitet međunarodne odgovornosti države i pojedinca za zločin genocida – pitanje tereta dokazivanja, Decennium Moztanicense, Zbornik radova, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2008., str. 45.

Pitanje pravnih uvjeta koji se moraju zadovoljiti, da bi se smatralo da pojedinci, odnosno grupe djeluju u ime druge države, odnosno kao njeni predstavnici razmatralo se pred Međunarodnim sudom u predmetu *Nicaragua*.⁶⁴ U njemu je Sud autoritativno sugerirao visok stupanj nadzora nad pojedincima od strane druge države. Naime, razmatrajući pitanje je li strana država (u ovom slučaju SAD), zbog činjenice da je financirala, organizirala, obučavala, opremala i planirala operacije organiziranih vojnih i paravojnih grupa ustanika u Nikaragvi (tzv. *contrasi*), odgovorna za kršenja međunarodnog humanitarnog prava koja su počinili ti ustanici, Sud je zaključio da je za utvrđenje te odgovornosti nužan visok stupanj nadzora. Nije, naime dovoljno da jedna strana samo općenito nadzire vojnu ili paravojnu grupu, nego je nužno i vršenje nadzora u odnosu na konkretnu operaciju tijekom koje je došlo do kršenja. Mora, dakle postojati stvaran ili efektivan nadzor nad (para)vojnim operacijama, kao i veza između ustanika i države koja bi upućivala na odnos ovisnosti, s jedne strane i nadzora, s druge.⁶⁵ Sud se temeljem činjenica priklonio stajalištu kako je sudjelovanje SAD-a bilo nedovoljno da bi im se pripisala djela koja su počinili *contrasi*. Takva su djela, po stajalištu Suda, ovi mogli počinuti i bez nadzora izvana. U konačnici je zaključeno da se radilo o sukobu mješovitog karaktera. Sukob između *contrasa* i snaga vlade Nikaragve smatran je oružanim sukobom koji "nije međunarodnog karaktera", pa su se djela *contrasa* prema nikaragvanskoj vladi trebala uređivati pravilima primjenjivim na nemeđunarodne oružane sukobe. S druge strane, postupci SAD-a u Nikaragvi i protiv nje potpadali su pod pravila koja se odnose na međunarodne sukobe.⁶⁶

Zaključak koji upućuje da osobe, grupe osoba ili drugi subjekti mogu, u svrhu međunarodne odgovornosti, biti izjednačene s državnim tijelima, čak i ako takav status ne proizlazi iz međunarodnog prava (pod uvjetom da te osobe, grupe osoba ili drugi subjekti djeluju u "potpunoj ovisnosti" od države kojoj služe samo kao instrument), ponovljen je i u predmetu o odgovornosti Srbije i Crne Gore za genocid u Bosni i Hercegovini. U takvom slučaju nužno je razmotriti problem i izvan samog pravnog statusa kako bi se dosegla stvarna veza između osoba koje djeluju i države s kojom su one blisko povezane.⁶⁷ Međutim, stav je Suda da izjednačavanje tih osoba ili drugih subjekata s državnim tijelima, kada oni nemaju takav status prema međunarodnom pravu

⁶⁴ Parnica glede vojnih i paravojnih aktivnosti u Nikaragvi i protiv nje (Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America) Merits, Judgement, 27 June 1986, International Court of Justice Reports, 1986.), par. 114 – 116.

⁶⁵ Ibid., par. 109.

⁶⁶ Ibid., par. 110 – 115, 219. U istom je predmetu odgovornost SAD-a utvrđena u slučajevima objave i raspačavanja priručnika o gerilskom ratovanju (*Psychological Operations in Guerrilla Warfare*) te u odnosu na postavljanje mina u nikaragvanskim lukama i vodama početkom 1984. godine. V. par. 80 i 122.

⁶⁷ Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Judgement, 26 February 2007., par. 392.

mora biti izuzetak, budući da to zahtijeva dokazivanje osobito visokog stupnja državnog nadzora nad njima – vezu koja je u predmetu *Nicaragua* opisana kao “potpuna ovisnost” (*complete dependence*), a koja predstavlja osnovu testa efektivnog ili stvarnog nadzora (*test of effective control*). U slučaju odgovornosti Srbije i Crne Gore trebalo je odlučiti jesu li u kritično vrijeme osobe ili subjekti, koji su počinili zločin genocida u Srebrenici, imali sa SRJ takve veze koje bi se smatrale potpunom ovisnošću. Samo ukoliko bi bio ispunjen ovaj uvjet, oni bi se mogli izjednačiti u cilju utvrđenja međunarodne odgovornosti SRJ.⁶⁸

Sud je na to pitanje odgovorio negativno,⁶⁹ a potpuno je odvojeno ispitivao pitanje jesu li u specifičnim okolnostima u vezi s događajima u Srebrenici izvršitelji genocida postupali po naputcima tužene strane, po njenim naredbama ili nadzorom. Pozitivan odgovor na ovo pitanje ni na koji način ne bi značio da bi izvršitelji mogli biti određeni kao tijela SRJ ili izjednačeni s tim tijelima. To bi samo značilo da bi SRJ bila međunarodno odgovorna za ponašanje onih svojih tijela, koja su davala upute ili vršila nadzor, koji je rezultirao zločinima, a sve protivno njenim međunarodnim obvezama. Samo ćemo kratko spomenuti da je Sud, temeljem dokaza, zaključio kako nije dokazano da su masakri u Srebrenici počinile osobe ili drugi subjekti koji se mogu smatrati tijelima SRJ. Sud je također smatrao kako nije dokazano da su masakri počinjeni prema instrukcijama ili naredbi tijela tužene strane niti je tužena strana vršila efektivan nadzor nad operacijama tijekom kojih su ovi masakri počinjeni.⁷⁰

O pitanju nadzora raspravljalo se i pred Međunarodnim kaznenim tribunalom za bivšu Jugoslaviju. Odlučujući o karakteru sukoba, Prvostupanjsko vijeće u predmetu Tadić podržalo je test efektivnog nadzora iz predmeta *Nicaragua*. Zaključeno je da ne postoje dokazi temeljem kojih se može pouzdano utvrditi da su oružane snage Republike Srpske, kao i ta tvorevina u cjelini, bile išta više od običnih, (iako veoma ovisnih) saveznika vlade SRJ u njenom planu stvaranja Velike Srbije.⁷¹ Na taj je način zaključeno da se do 19. svibnja 1992. (kada se JNA formalno povukla iz BiH) radilo o međunarodnom oružanom sukobu, ali – bitno je naglasiti – nije nigdje izričito navedeno kakav je bio njegov karakter nakon tog datuma. Postoji naznaka da je Raspravno vijeće barem implicitno smatralo da je

⁶⁸ Ibid., par. 393.

⁶⁹ Ibid., par. 394.

⁷⁰ Ibid., par. 397 i 413. Sud je, naime u tom predmetu utvrdio nesumnjivo postojanje određene pomoći političke, vojne i finacijske prirode SRJ Republici Srpskoj i VRS (Vojsci Republike Srpske), koja je započela puno prije tragičnih događaja u Srebrenici i trajala cijelo to vrijeme. Međutim, po stajalištu Suda, nije se nesumnjivo utvrdilo da su vlasti SRJ pomagale i opskrbljivale vođe VRS u vrijeme kada je postalo jasno da će genocid biti počinjen. Naime, u skladu s dokazima kojima je Sud raspolagao, utvrđeno je da je odluka o počinjenju zločina genocida donijeta neposredno prije (12. ili 13. srpnja 1995. godine), no što je sam čin izvršen (između 13. i 16. srpnja 1995. godine), pa je Sudu ostalo nedokazano da je u tom ključnom trenutku SRJ opskrbljivala i pomagala počinitelje genocida, potpuno svjesna da će ta pomoć biti iskorištena u tu svrhu. V. par. 422 – 424.

⁷¹ Prosecutor v. Duško Tadić, Opinion and Judgment in the Trial Chamber, IT-94-1-T, 7 May 1997. (dalje: Prvostupanjska presuda u predmetu Tadić), par. 605 – 606.

nakon tog datuma taj sukob postao nemeđunarodni.⁷² U svom Izdvojenom mišljenju uz Prvostupanjku presudu u predmetu Tadić sutkinja McDonald izrazila je neslaganje s tim dijelom presude, smatrajući da je oružani sukob u općini Prijedor bio međunarodnog karaktera tijekom cijelog vremena na kojeg se odnosi Optužnica te da je Raspravno vijeće u svakom slučaju primijenilo pogriješan kriterij nadzora za utvrđivanje postojanja međunarodnog oružanog sukoba.⁷³ Odgovor na pitanje je li se nakon 19. svibnja 1992. godine, promijenila kvalifikacija oružanog sukoba u tom je predmetu ovisila o odgovoru na pitanje, mogu li se snage bosanskih Srba *de facto* ili *de iure* smatrati organima SRJ.

Žalbeno je vijeće u predmetu Tadić nakon što je detaljno promotriilo bitne elemente testa iz predmeta *Nicaragua* (zaključivši da je on u neskladu s “logikom prava o odgovornosti država” te “međunarodnom sudskom i državnom praksom”), odbacilo test efektivnog nadzora, snizilo “prag” sudjelovanja države i prihvatilo manje striktan test sveukupnog, cjelovitog ili općeg nadzora (*test of overall control*).⁷⁴

Raspravljajući o pitanju nadzora, Vijeće je također naglasilo da je nužno voditi računa o razlici između sudjelovanja pojedinca u odnosu na sudjelovanje grupe u oružanom sukobu. U skladu s time, razlikuje tri razine standarda nadzora kojima se određeni subjekt može smatrati tijelom države:

1) ako se radi o privatnim osobama asimiliranim u tijela državne vlasti, oni se zbog svog stvarnog ponašanja unutar te strukture mogu smatrati tijelima odnosno države, bez obzira na moguće postojanje uputa izdanih od strane države;

2) ako se radi o djelovanju privatnih osoba ili grupa koje nisu vojno organizirane i koje djeluju kao tijelo te države, nužno je utvrditi da je ta država izdala konkretne upute u vezi s izvršenjem konkretnih djela, odnosno alternativno – da je to protupravno djelo *ex post facto* javno podržala ili odobrila, što je sadržaj efektivnog ili stvarnog nadzora;

3) ako se, pak radi o djelovanju oružanih snaga, milicija ili paravojnih jedinica koji su organizirani u vojnoj hijerarhiji (za što je utvrđeno da je bio slučaj u predmetu Tadić) i koje djeluju kao tijelo te države dovoljno je utvrditi da se radilo o nadzoru općeg, cjelovitog ili sveobuhvatnog karaktera. Time je Tribunal za bivšu Jugoslaviju odstupio od testa efektivnog nadzora te snizio kriterije u odnosu na dokazivanje odgovornosti države. Bitno je naglasiti da

⁷² Drugostupanjka presuda u predmetu Tadić, par. 86.

⁷³ Dokazi su, prema mišljenju sutkinje Gabrielle Kirk McDonald, potvrdili da je stvaranje Vojske Republike Srpske (VRS) bila pravna fikcija. Ostalo je isto oružje, ista oprema, isti oficiri, isti zapovjednici, uglavnom iste trupe... Kontinuitet između JNA i VRS, posebno u vezi s vojnim operacijama na području općine Prijedor, prisutnost značajnog broja nebosanskih bivših oficira JNA u VRS – sve je zajedno nepobitno dokazivalo da se radilo samo o promjeni imena. V. Izdvojeno i različito mišljenje sutkinje McDonald o primjenjivosti članka 2. Statuta, uz Prvostupanjku presudu u predmetu Tadić, par. 7 i 15.

⁷⁴ Drugostupanjka presuda u predmetu Tadić, par. 131. Za komentar primjene tekstova nadzora u predmetu Tadić v. i u: Ackerman, John E, O’Sullivan, Eugene, Praksa i procedura Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju, S odabranim materijalima Međunarodnog krivičnog tribunala za Ruandu, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 2002., str. 14 – 16.

razina sveobuhvatnog ili cjelovitog nadzora ne ide tako daleko da zahtijeva izdavanje konkretnih naredbi ili nadzor nad svakom pojedinom operacijom od strane države.⁷⁵ Na taj je način naglašena uloga SRJ i Republike Hrvatske u organizaciji, planiranju i koordiniranju vojnih operacija na području BiH, neovisno o postojanju konkretnih uputstava i instrukcija u odnosu na takve operacije te je posljedično time sukob dobio značaj međunarodnog oružanog sukoba.

Naravno, Vijeće je naglasilo i činjenicu da ako država, koja vrši nadzor, nije ona država na čijem se području vodi oružani sukob ili gdje oružane snage vrše svoja djela, zahtijevaju se opširniji i uvjerljiviji dokazi da država doista i vrši nadzor nad jedinicama ili grupama, ne samo time što ih financira i oprema, nego i tako što im daje opće smjernice ili pomaže u planiranju akcija. Jednako čvrsti dokazi zahtijevaju se i u slučaju kada vlada opća pomutnja i unutarnji razdor i oslabljena je vlast države. Prag se može lakše utvrditi, ako je država koja vrši nadzor, ujedno susjedna država s teritorijalnim pretenzijama prema državi u kojoj se odvija sukob, pri čemu država, koja vrši nadzor, pokušava ostvariti teritorijalno povećanje putem oružanih snaga koje nadzire.

Na spomenutu praksu u predmetu Tadić, osvrnuo se i Međunarodni sud u predmetu o odgovornosti Srbije i Crne Gore za genocid. Taj je sud pažljivo razmotrio stajalište Žalbenog vijeća u tom predmetu, te zaključio da takvo stajalište ne može podržati. Prvo, Međunarodni sud je ispravno prigovorio da Tribunal za bivšu Jugoslaviju nije bio uopće pozvan odlučivati o pitanju odgovornosti države, budući da je njegova nadležnost kaznena i proteže se samo na fizičke osobe. Stoga se, zaključak je Međunarodnog suda, Tribunal u presudi Dušku Tadiću bavio pitanjem koje nije bilo nužno u okviru njegove nadležnosti.⁷⁶

Međunarodni sud osvrnuo se i na test sveukupnog nadzora. On, naime smatra da je u mjeri u kojoj je test takvog nadzora korišten u predmetu Tadić za odlučivanje o tomu je li vojni sukob bio međunarodni, taj test primjenjiv i odgovarajući. Međutim, u predmetu o odgovornosti Srbije i Crne Gore za genocid, Sud nije smatrao primjerenim zauzimanje gledišta u konkretnom predmetu. Mišljenje je Međunarodnog suda da logika ne zahtijeva usvajanje istog testa u razrješavanju pitanja koja su međusobno različita. Stupanj i priroda sudjelovanja države u sukobu na području druge države, koji su potrebni da bi se sukob okarakterizirao kao međunarodni, mogu se razlikovati od stupnja i prirode sudjelovanja koji se zahtijevaju pri pokretanju pitanja odgovornosti države za pojedine zločine počinjene tijekom oružanog sukoba.⁷⁷

Nadalje, test sveukupnog nadzora ima veliki nedostatak što proširuje opseg odgovornosti države daleko iznad temeljnog načela pravila o međunarodnoj

⁷⁵ V. razradu tih stajališta u Drugostupanjskoj presudi u predmetu Tadić, par. 137 – 144.

⁷⁶ Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Judgement, 26 February 2007, par. 403.

⁷⁷ Ibid., par. 404.

odgovornosti. Država je odgovorna samo za vlastito ponašanje, tj. za ponašanje osoba koje po bilo kojoj osnovi postupaju u njeno ime. To je tako i za postupanja njenih službenih tijela i osoba i drugih subjekata, koji formalno nisu priznati kao njena tijela prema međunarodnom pravu, ali koji se, zbog odnosa potpune ovisnosti u odnosu na tu državu, ipak moraju izjednačiti s njima. Dakle, odgovornost države postoji za djela koja su počinile osobe ili grupe, koje nisu državna tijela, niti s njima mogu biti izjednačeni samo ako se ta djela mogu staviti na teret toj državi prema pravilima međunarodnog običajnog prava. Ovo će biti slučaj kada je tijelo države dalo upute ili naredbe prema kojima su djelovali izvršitelji zabranjenih djela ili kada je država vršila efektivan nadzor nad akcijama tijekom kojih su ta djela počinjena.

Kada je u pitanju odgovornost države, može se zaključiti da test sveobuhvatnog nadzora ne predstavlja dio pozitivnog međunarodnog prava, te je, po mišljenju pojedinih autora, *a fortiori* neprimjenjiv u kaznenim predmetima. U određenim je slučajevima, primjerice slučaj Tihomira Blaškića pred Međunarodnim kaznenim tribunalom za bivšu Jugoslaviju,⁷⁸ on poslužio Tribunalu, a napose njegovu Tužiteljstvu kao sredstvo olakog pronalaženja krivaca za promašaje susjedne države, a sve to izvan svih pravila o njihovoj osobnoj kaznenoj odgovornosti. Kritika takvom postupanju ide u pravcu olakšanja postupaka i opravdanja visokih troškova rada Tribunala te već spomenutog zadiranja u pitanja koja nisu u njegovoj nadležnosti.⁷⁹

V. Zaključak

Kvalifikacija oružanog sukoba ovisi o nekoliko čimbenika. Može se, primjerice raditi o izraženoj namjeri sukobljenih strana i trećih država. Proglašenje ratnog stanja taj sukob definira kao međunarodni, iako se danas, u pravilu, sukobljene strane suzdržavaju od takvog čina. Kvalifikacija sukoba može ovisiti i o aktivnosti Vijeća sigurnosti u cilju održavanja međunarodnog mira i sigurnosti, sukladno glavi VII. Povelje. Nadalje, kvalifikaciji sukoba ponekad pridonosi i intenzitet odvijanja neprijateljstava, kao i intenzitet miješanja, odnosno intervencije treće države.

Ono što se mora imati na umu jest razlika u međunarodnopravnom uređenju te dvije osnovne vrste oružanih sukoba. Sa stajališta vladajuće teorije, međunarodno humanitarno pravo različitih vrsta oružanih sukoba (međunarodnih i nemeđunarodnih) nužno je promatrati i primjenjivati odvojeno. Međunarodni oružani sukobi uređeni su Ženevskim konvencijama, dok se na nemeđunarodne

⁷⁸ V. Prosecutor v. Tihomir Blaškić, Judgement in the Trial Chamber, IT-95-14-T, 3 March 2000., kao i Prosecutor v. Tihomir Blaškić, Judgement in the Appeal Chamber, IT-95-14-A, 29 July 2004. Prvostupanjskom presudom Tihomir Blaškić je osuđen na 45 godina zatvora, da bi Žalbeno vijeće snizilo tu kaznu na 9 godina zatvora. Odlukom Predsjednika Tribunala Blaškić je odmah pomilovan i pušten na slobodu. Osvrt na postupak protiv Blaškića v. i u: Degan, V. Đ., op. cit. (bilj. 63), str. 46 – 47.

⁷⁹ Degan, V. Đ., loc. cit.

oružane sukobe primjenjuju zajednički članak 3. te Dopunski protokol II. Zbog teško promjenjivih stajališta država slučajeve prerastanja oružanih sukoba iz jedne kategorije u drugu, promatrat ćemo i izučavati i dalje te vjerojatno i svjedočiti sukobima za koje će biti teško uopće procijeniti u kojem su trenutku pripadali kojoj kategoriji.

Međutim, bitno je naglasiti i to da se naziru naznake promjena u vidu nastojanja prema unifikaciji pravila međunarodnog humanitarnog prava. Skoro sve akcije vođene od Međunarodnog odbora Crvenog križa potvrđuju pokušaj stvaranja nove situacije. U apelima i sporazumima sklapanim na njegovu inicijativu, pojavljuje se kao temeljna karakteristika zanemarivanje podjele pravila i obveza primjenjivih u međunarodnim i nemeđunarodnim oružanim sukobima. Zaštita zarobljenika i njihova razmjena, zaštita civila i izbjeglica, humanitarna pomoć, formiranje zaštićenih zona, odgovornost za kršenje Ženevskih konvencija i Dopunskih protokola, nisu diferencirani po ovoj osnovi. Budući da se takva praksa manifestirala i u radu Međunarodnog kaznenog tribunala za bivšu Jugoslaviju, može se zaključiti kako je ovakva praksa Međunarodnog odbora Crvenog križa nagovijestila početak određene transformacije međunarodnog humanitarnog prava.

Tendencija unifikacije prava u suvremenim oružanim sukobima osjetila se i na nivou Vijeća sigurnosti, koji je svojim rezolucijama pozivao na poštivanje međunarodnog humanitarnog prava, neovisno radi li se u konkretnoj situaciji o međunarodnom ili nemeđunarodnom oružanom sukobu. U odnosu na sukob u bivšoj Jugoslaviji, bilo je vidljivo i suzdržavanje od izričite kvalifikacije oružanog sukoba, uz pozivanje na prekid vatre i poštivanje međunarodnog humanitarnog prava.⁸⁰ Vijeće sigurnosti je u više navrata dalo međunarodni karakter nemeđunarodnom oružanom sukobu, pozivajući se pri tom na Glavu VII Povelje i primjenjujući određenu mjeru zaštite međunarodnog mira i sigurnosti.⁸¹ U tim rezolucijama, Vijeće sigurnosti izražava svoju duboku zabrinutost vezanu uz nastanak, nastavak ili razbuktavanje sukoba, što uzrokuje ozbiljnu prijetnju regionalnom i međunarodnom miru i sigurnosti. Uloga UN-a u nemeđunarodnom oružanom sukobu opravdava se održavanjem reda i mira, sigurnošću i zaštitom civila te nužnošću uhićenja osoba odgovornih za povrede ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava.⁸² Sve te aktivnosti predstavljaju ozbiljnu prijetnju miru i potiču nužnost djelovanja UN-a.

Dakle, jača tendencija koja proklamira da bi sve što se odnosi na jačanje obveza i intervencije međunarodne zajednice u međunarodnim oružanim sukobima trebalo vrijediti i za zaračene strane nemeđunarodnih sukoba.

⁸⁰ V. primjerice rezolucije Vijeća sigurnosti S/Res/713(1991), od 23. rujna 1991. godine, S/Res/1034(1995), od 21. prosinca 1995. godine i S/Res/1019(1995), od 9. studenog 1995. godine, o povredama međunarodnog humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije.

⁸¹ V. primjerice rezolucije Vijeća sigurnosti S/Res/872(1993), od 5. listopada 1993. godine i S/Res/929(1994), od 22. lipnja 1994. godine.

⁸² V. primjerice rezoluciju Vijeća sigurnosti S/Res1564(2004), od 18. rujna 2004. godine o stanju u Sudanu.

Implikacije ove tendencije od nemjerivog su značaja. Ona može revolucionirati cjelokupno pravo oružanih sukoba. Ostaje za vidjeti u kojoj su mjeri države spremne založiti se u tome pravcu.

Literatura

1. **Ackerman**, John E, **O'Sullivan**, Eugene, *Praksa i procedura Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju, S odabranim materijalima Međunarodnog krivičnog tribunala za Ruandu*, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 2002.
2. **Andrassy**, Juraj, **Bakotić**, Božidar, **Vukas**, Budislav, *Međunarodno pravo 1*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
3. **Andrassy**, Juraj, **Bakotić**, Božidar, **Seršić**, Maja, **Vukas**, Budislav, *Međunarodno pravo 3*, Školska knjiga, Zagreb, 2006.
4. **Berdal**, Mats R., *The Security Council, Peacekeeping and Internal Conflict After the Cold War*, *Duke Journal of Comparative & International Law*, vol. 7, br. 1, 1996 – 1997., str. 71 – 91.
5. **Boelaert – Suominen**, Sonja, *Grave Breaches, Universal Jurisdiction and Internal Armed Conflict: Is Customary Law Moving Towards a Uniform Enforcement Mechanism for All Armed Conflicts?*, *Journal of Conflict and Security Law*, vol. 5, br. 1, 2000., str. 63 – 103.
6. **Byron**, Christine, *Armed Conflicts: International or Non-International?*, *Journal of Conflict and Security Law*, vol. 6, br. 1, 2001., str. 63 – 90.
7. **De Rossanet**, Bertrand, *Peacemaking and Peacekeeping in Yugoslavia*, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 1996.
8. **Degan**, Vladimir Đuro, *Dualitet međunarodne odgovornosti države i pojedinca za zločin genocida – pitanje tereta dokazivanja*, *Decennium Mozartianense, Zbornik radova*, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2008., str. 35 – 60.
9. **Degan**, Vladimir Đuro, *Međunarodno pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2006.
10. **Gasser**, Hans-Peter, *Međunarodno humanitarno pravo, uvodna razmatranja*, Međunarodni odbor Crvenog križa, Zagreb, 2000.
11. **Geissler**, Laura, *The Law of Humanitarian Intervention and the Kosovo Crisis*, *Hamline Law Review*, 1999. – 2000., str. 323 – 347.
12. **Halberstam**, Malvina, *The Legality of Humanitarian Intervention*, *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, vol. 3, 1995., str. 1 – 8.
13. **Moir**, Lindsay, *The Law of Internal Armed Conflict*, *Cambridge Studies in International and Comparative Law*, Cambridge, 2003.
14. **Ratner**, Steven R., *Controlling the Breakup of States: Toward a United Nations Role*, *American Society of International Law Proceedings*, vol. 88, 1994., str. 42 – 45.
15. **Roberts**, Adam, *The Laws of War: Problems of Implementation in Contemporary Conflicts*, *Duke Journal of Comparative & International Law*, vol. 6, br. 1, 1995., str. 71 – 78.
16. **Shaw**, Malcolm N., *International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 1997.

Summary

ALTERATION OF THE ARMED CONFLICT QUALIFICATION

Modern armed conflicts, as we know them today, can be divided into two basic groups: the international armed conflicts on the one side, and non-international armed conflicts on the other. Diverse modalities of the conflict lead to the practical situations in which it is sometimes hard to draw the line to define and distinguish between both types of conflicts. No matter the fact there are no cases of international and non-international armed conflicts merging and overlapping in international documents, especially the case of non-international armed conflict becoming the international one, they have been known to exist in practice. The article deals with following cases of alterations of the armed conflict qualification: recognition of rebels by legal authority, use of armed power by the United Nations and one state's armed intervention in the territory of another state.

Key words: armed conflict, qualification of armed conflict, recognition of rebels, armed interventions.

Zusammenfassung

ÄNDERUNG DER QUALIFIKATION DES BEWAFFNETEN KONFLIKTES

Moderne bewaffnete Konflikte wie wir sie heute kennen, teilen wir in zwei Gruppen: internationale bewaffnete Konflikte einerseits und nicht internationale Konflikte andererseits. Die unterschiedlichen Modalitäten der Zusammenstöße in der Praxis machen es manchmal schwer, bei jeder Art dieser Konflikte eine klare Grenze bei ihrer Definition und Unterscheidung zu ziehen. Obwohl in den internationalen Dokumenten kein Fall von Überschneidungen und Verbindungen von internationalen und nicht internationalen Konflikten erwähnt wird, vor allem nicht das Anwachsen eines nicht internationalen in einen internationalen Konflikt, sind diese bekannt und sie bestehen in der Praxis. In der Arbeit werden folgende Fälle der Änderung der Qualifikation eines bewaffneten Konfliktes betrachtet: Anerkennung des Aufständischen seitens der gesetzlichen Regierung, Anwendung von Waffengewalt der vereinten Nationen sowie bewaffnete Intervention eines Staates auf dem Gebiet eines anderen.

Schlüsselwörter: bewaffnete Konflikte, Qualifikation eines bewaffneten Konfliktes, Anerkennung des Aufständischen, bewaffnete Interventionen.

Sommaro

**IL CAMBIAMENTO DI QUALIFICAZIONE
DEL CONFLITTO ARMATO**

I conflitti armati moderni, così come intensi oggi giorni, vanno suddivisi in due diverse categorie: da un lato, i conflitti armati internazionali, dall'altro, i conflitti armati non internazionali. I diversi modi in cui si manifestano i conflitti nella pratica conducono a situazioni nelle quali alle volte è difficile tracciare i confini e distinguere ciascuna di queste categorie di conflitto. Benché nei documenti internazionali non sia fatta menzione di casi di connessione e sovrapposizione di conflitti armati internazionali e non internazionali, in particolare, della variazione di un conflitto armato non internazionale in internazionale, essi sono noti ed esistono nella pratica. Nel lavoro si prendono in considerazione le seguenti ipotesi di variazione della qualificazione di un conflitto armato: il riconoscimento del sovvertitore da parte del governo legittimo, l'utilizzo della forza armata da parte delle Nazioni Unite e l'intervento armato di una nazione sul territorio di un'altra nazione.

Parole chiave: conflitti armati, qualificazione del conflitto armato, riconoscimento del sovvertitore, interventi armati.